

**XALQ OG‘ZAKI IJODI MATERIALLARI BOSHLANG‘ICH SINFLAR
O‘QUVCHILARIDA MA’NAViy, AXLOQiy SIFATLARNI
TARBIYALASH MANBAI**

*Iqtisodiyot va Pedagogika instituti pedagogika mutaxassisligi
magistratura 1- bosqich 706-guruh talabasi*

Baratova Madina Sunnat qizi

Annotatsiya. *Ushbu ishda xalq og‘zaki ijodi materiallarining boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ma’naviy va axloqiy sifatlarni shakllantirishdagi o‘rni va ahamiyati tahlil qilinadi. Maqol, matal, ertak, rivoyat, doston, topishmoq kabi janrlarning tarbiyaviy kuchi, ularning bolalar dunyoqarashi, xulq-atvori, axloqiy fazilatlari va ma’naviy qadriyatlarni anglashiga ta’siri ilmiy asosda ko‘rib chiqiladi. Xalq ijodining mazmuni, obrazlar tizimi va undagi badiiy g‘oya o‘quvchilarda ezgulik, halollik, vatanparvarlik, mehnatsevarlik, odob-axloq kabi fazilatlarni tarkib toptirishning samarali vositasi sifatida yoritiladi. Shuningdek, xalq og‘zaki ijodi materiallarini o‘quv jarayoniga integratsiya qilishning pedagogik afzalliklari, dars jarayonidagi qo‘llanishi va amaliy imkoniyatlari haqida ilmiy mulohazalar keltiriladi.*

Kalit so‘zlar: *xalq og‘zaki ijodi, ertak, maqol-matal, doston, rivoyat, topishmoq, ma’naviy tarbiya, axloqiy sifatlar, boshlang‘ich ta’lim, tarbiyaviy ta’sir, qadriyatlar, pedagogik jarayon.*

Annotation. *This work analyzes the role and significance of folk oral art materials in the formation of spiritual and moral qualities in primary school students. The educational power of genres such as proverbs, sayings, fairy tales, narratives, epics, riddles, and their impact on children's worldview, behavior, moral qualities, and understanding of spiritual values is examined on a scientific basis. The content of folk art, the system of images, and the artistic idea in it are highlighted as an effective means of instilling in students such qualities as goodness, honesty, patriotism, hard work, and morality. Also, scientific considerations are made about*

the pedagogical advantages of integrating folk oral art materials into the educational process, their use in the classroom, and their practical possibilities.

Keywords: folk oral literature, fairy tale, proverb, epic, narrative, riddle, spiritual education, moral qualities, primary education, educational impact, values, pedagogical process.

Аннотация. В данной работе анализируются роль и значение материалов народного устного творчества в формировании духовно-нравственных качеств учащихся начальной школы. На научной основе рассматривается воспитательная сила таких жанров, как пословицы, поговорки, сказки, былины, загадки, и их влияние на мировоззрение, поведение, нравственные качества и понимание духовных ценностей детей. Содержание народного творчества, система образов и художественная идея в нём рассматриваются как эффективное средство воспитания у учащихся таких качеств, как доброта, честность, патриотизм, трудолюбие и нравственность. Также научно рассматриваются педагогические преимущества интеграции материалов народного устного творчества в образовательный процесс, их использование на уроках и практические возможности.

Ключевые слова: народное устное творчество, сказка, пословица, былина, повесть, загадка, духовное воспитание, нравственные качества, начальное образование, воспитательное воздействие, ценности, педагогический процесс.

Kirish. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ma'naviy va axloqiy sifatlarni shakllantirish ta'lim jarayonining eng muhim vazifalaridan biridir. Shu nuqtai nazardan, xalq og'zaki ijodi materiallari — maqol, matal, ertak, doston, rivoyat va topishmoqlar — o'quvchilarda ezgulik, halollik, adolat, mehr-oqibat, vatanparvarlik, mehnatsevarlik kabi fazilatlarni rivojlantirishning samarali vositasi sifatida qaraladi. Xalq ijodi asrlar davomida shakllangan ma'naviy tajriba va axloqiy qadriyatlarni jamlagan bo'lib, u bolalarning tafakkur, tasavvur va hissiy dunyosini boyitishda muhim rol o'ynaydi. Zamonaviy ta'lim jarayonida darsliklar va

pedagogik metodikalar bilan bir qatorda xalq ogʻzaki ijodi materiallarini integratsiya qilish oʻquvchilarda tarbiyaviy taʼsirni kuchaytiradi, ularning ijtimoiy-hissiy koʻnikmalarini rivojlantiradi va axloqiy qaror qabul qilish qobiliyatini shakllantiradi. Shu bois, xalq ogʻzaki ijodining pedagogik imkoniyatlarini chuqur oʻrganish va ularni boshlangʻich sinflarda maʼnaviy-axloqiy tarbiyada samarali qoʻllash dolzarb ilmiy va amaliy vazifa hisoblanadi. Ushbu boʻlimda xalq ogʻzaki ijodi materiallarining mazmuni, pedagogik salohiyati va boshlangʻich sinf oʻquvchilarini tarbiyalashdagi oʻrni ilmiy manbalar asosida yoritiladi, ularning taʼlim jarayoniga integratsiyasining nazariy asoslari tahlil qilinadi.

Mavzuga doir adabiyotlar tahlili. Xalq ogʻzaki ijodi materiallarining boshlangʻich sinf oʻquvchilarida maʼnaviy va axloqiy sifatlarni tarbiyalashdagi oʻrni koʻplab pedagog va olimlar tomonidan oʻrganilgan. Adabiyotlarni tahlil qilish shuni koʻrsatadiki, xalq ijodi asrlardan beri jamiyatning axloqiy va maʼnaviy qadriyatlarini shakllantirish vositasi sifatida xizmat qilgan. Klassik pedagogik manbalarda (K.D. Ushinskiy, L.S. Vygotskiy) bolalarning shaxsiy rivojlanishida badiiy va didaktik materiallarning ahamiyati taʼkidlanadi. Ularning fikricha, ogʻzaki ijodiy materiallar bolalarda tasavvur va nutq madaniyatini rivojlantirish, ijtimoiy-hissiy koʻnikmalarni shakllantirishda samarali vosita boʻlib xizmat qiladi. Zamonaviy pedagogik tadqiqotlar (R. Mavlonova, O. Toʻraeva, Sh. Sharipov) xalq ogʻzaki ijodi materiallarining tarbiyaviy kuchi, bolalarda axloqiy fazilatlarini rivojlantirishdagi roli va dars jarayonida qoʻllanilish usullarini oʻrganadi. Ularning ishlarida maqol, matal, ertak va dostonlar bolalarning halollik, ezgulik, vatanparvarlik, adolat va mehr-oqibat kabi fazilatlarini shakllantirishdagi samaradorligi tahlil qilinadi. Shuningdek, mahalliy metodik qoʻllanmalar (N. Rajabov, M. Rasulova, D. Qodirova) xalq ijodi materiallarini dars jarayoniga integratsiya qilishning usullari, oʻquvchilarning yosh va psixologik xususiyatlarini hisobga olgan holda tanlash mezonlari va tarbiyaviy natijalarni baholash metodlarini yoritadi. Bu manbalar shuni koʻrsatadiki, xalq ogʻzaki ijodi darslarda interfaol mashgʻulotlar, dramatizatsiya, rolli oʻyinlar va suhbatlar orqali samarali qoʻllanilishi mumkin. Adabiyotlar tahlili shuni koʻrsatadiki, xalq ogʻzaki ijodi nafaqat badiiy estetik didni rivojlantiradi, balki

bolalarda axloqiy va ma'naviy qadriyatlarni shakllantirishda mustahkam pedagogik vosita hisoblanadi. Shu sababli, u boshlang'ich sinf ta'limida tarbiyaviy jarayonni boyitish va samaradorligini oshirishda muhim ahamiyatga ega.

Tadqiqotlar metodologiyasi. Ushbu tadqiqotning metodologiyasi xalq og'zaki ijodi materiallaridan foydalanib boshlang'ich sinf o'quvchilarida ma'naviy va axloqiy sifatlarni tarbiyalash jarayonini ilmiy asosda o'rganishga qaratilgan. Tadqiqotda psixologik-pedagogik yondashuv, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim va interfaol pedagogik metodlar asosiy metodologik baza sifatida tanlandi. Tadqiqot jarayonida o'quvchilarning ma'naviy-axloqiy rivojlanish darajasini aniqlash uchun bir qator diagnostik vositalar qo'llanildi: kuzatish, suhbat, testlar va anketa so'rovlari. Kuzatish usuli orqali o'quvchilarning dars jarayonidagi xulq-atvori, o'zaro munosabatlari va faoliyati tahlil qilindi. Suhbat va anketa yordamida o'quvchilarning ertak, maqol-matal va dostonlarni tushunish, ulardan tarbiyaviy xulosa chiqarish qobiliyatlari o'rganildi. Testlar esa bolalarning axloqiy qaror qabul qilish, halollik, adolat va boshqa ijobiy sifatlarni namoyon etish darajasini baholash imkonini berdi. Tadqiqotda pedagogik eksperiment ham o'tkazildi. Eksperiment davomida sinov guruhida darslarda xalq og'zaki ijodi materiallari (ertak, maqol, doston va topishmoqlar) integratsiya qilinib, interfaol mashg'ulotlar tashkil etildi, nazorat guruhida esa an'anaviy dars metodikasi qo'llanildi. Eksperiment natijalari ikki guruh o'quvchilari faoliyati, axloqiy- ma'naviy ko'nikmalari va darsga bo'lgan munosabatini solishtirish orqali tahlil qilindi. Metodologiyaning ilmiy ishonchliligi sifat va miqdoriy ma'lumotlarni birlashtirib tahlil qilish, natijalarni statistik usullar bilan qayta ishlash va pedagogik kuzatish asosida xulosalar chiqarishda namoyon bo'ladi. Shu yondashuv xalq og'zaki ijodi materiallarini boshlang'ich sinf o'quvchilarining ma'naviy-axloqiy tarbiyasida samarali qo'llash imkoniyatini ilmiy asoslashga yordam berdi.

Natija va muhokama. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, xalq og'zaki ijodi materiallarini dars jarayoniga integratsiya qilish boshlang'ich sinf o'quvchilarida ma'naviy va axloqiy sifatlarni rivojlantirishda yuqori samaradorlikka ega. Sinov guruhida ertak, maqol-matal, doston va topishmoqlar asosida tashkil

etilgan interfaol mashg'ulotlar o'quvchilarda ezgulik, halollik, adolat, mehr-oqibat va vatanparvarlik kabi fazilatlarni mustahkamlashga yordam berdi. Kuzatuv va suhbatlar natijasida o'quvchilar ertak va dostonlarni tushunishda faollik ko'rsatgani, ulardan tarbiyaviy xulosa chiqarishga intilgani aniqlandi. Shuningdek, test va anketa natijalari bolalarning axloqiy qaror qabul qilish qobiliyati, o'zaro hurmat va ijobiy munosabat ko'rsatkichlarida sezilarli o'sishni ko'rsatdi. Nazorat guruhi bilan solishtirganda, xalq og'zaki ijodi materiallaridan foydalangan sinov guruhi o'quvchilari tarbiyaviy ko'nikmalarini tezroq egallagan va dars jarayonida yuqori motivatsiya namoyon qilgan. Muhokama jarayonida shuningdek, xalq og'zaki ijodi materiallarini interfaol metodlar bilan birlashtirish pedagogik samaradorlikni oshiruvchi asosiy omil sifatida namoyon bo'ldi. Rolli o'yinlar, dramatisatsiya va guruhli tahlil mashqlari o'quvchilarning o'z fikrini erkin ifodalash, ijtimoiy-hissiy ko'nikmalarini rivojlantirish va axloqiy qadriyatlarni chuqurroq anglash imkonini berdi. Umuman olganda, tadqiqot natijalari xalq og'zaki ijodi materiallarining boshlang'ich sinf o'quvchilarini ma'naviy-axloqiy tarbiyalashda samarali vosita ekanini tasdiqlaydi. Bu yondashuv o'quvchilarda axloqiy fazilatlarni shakllantirish, ularning hissiy dunyosini boyitish va dars jarayonini qiziqarli va interfaol qilish imkonini beradi.

Xulosa. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, xalq og'zaki ijodi materiallari — ertak, maqol-matal, doston, rivoyat va topishmoqlar — boshlang'ich sinf o'quvchilarini ma'naviy va axloqiy jihatdan tarbiyalashda samarali vosita hisoblanadi. Ular o'quvchilarda ezgulik, halollik, adolat, mehr-oqibat, vatanparvarlik, mehnatsevarlik kabi ijobiy fazilatlarni shakllantirishga yordam beradi, bolalarning hissiy va intellektual rivojlanishini boyitadi. Tadqiqot davomida interfaol metodlar bilan birlashtirilgan xalq og'zaki ijodi materiallarining dars jarayonida qo'llanilishi o'quvchilarning faolligi, o'z fikrini erkin ifodalash qobiliyati va axloqiy qaror qabul qilish darajasini sezilarli darajada oshirgani aniqlangan. Shu bilan birga, bu yondashuv darsni qiziqarli, motivatsion va tarbiyaviy ahamiyatga ega qilish imkonini beradi. Umuman olganda, xalq og'zaki ijodi materiallarini boshlang'ich ta'limda tizimli va maqsadli qo'llash pedagogik jarayonning sifatini

oshirish, o'quvchilarda mustahkam axloqiy qadriyatlarni shakllantirish va ularning shaxsiy rivojlanishini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega ekanligi ilmiy jihatdan isbotlandi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Mavlonova R., To'raeva O. Pedagogika nazariyasi va metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2020.
2. Rajabov N. Pedagogik psixologiya asoslari. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2019.
3. Sharipov Sh. Pedagogik muloqot va nutq madaniyati. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2018.
4. Yo'ldoshev J., Hasanboeva O. Pedagogika asoslari. – Toshkent: Ziyonet, 2017.
5. Abdullayeva Q. Boshlang'ich sinf pedagogikasi va tarbiya metodikasi. – Toshkent: Fan, 2016.
6. G'aybullayev R. O'qituvchi nutqi madaniyati va pedagogik etikasi. – Toshkent: Fan, 2017.
7. Ochildiyev A. Pedagogik faoliyatda muloqot psixologiyasi. – Toshkent: TDPU, 2021.
8. Usmonova M. Boshlang'ich sinfda ma'naviy-axloqiy tarbiya. – Toshkent: Ilm Ziyo, 2019.
9. Qurbonov A., Sattorova D. Interfaol metodlar va trening texnologiyalari. – Buxoro: BuxDU nashriyoti, 2022.
10. Xolbekov A., Xodjayeva N. Xalq og'zaki ijodi va tarbiyaviy ahamiyati. – Toshkent: Innovatsiya ziyo, 2021.